

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3
The 3rd STOU Graduate Research Conference

การดำเนินงานของคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชนในอำเภอเมือง จังหวัดบึงกาฬ
Operations of the Community Enterprise Committee in Muang District, Bungkarn Province

เฉลิมพล เขตบุรี (Chalermphol Ketburi)* พรชุลย์ นิลวิเศษ (Pornchulee Nilvises)**

จินดา ขลิบทอง (Jinda Klibthong)***

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชน (2) การดำเนินงานของคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชน (3) ปัญหาและข้อเสนอแนะในการดำเนินงานของคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชน

ประชากรที่ศึกษาคือคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชนในอำเภอเมือง จังหวัดบึงกาฬ ที่ผ่านการประเมินในระดับปานกลางจำนวน 112 กลุ่ม กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างคำนวณโดยสูตรของยามานะ ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 88 กลุ่ม เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างกระจายกันในพื้นที่ จึงประมาณค่าตามสัดส่วนแต่ละตำบลและสุ่มตัวอย่างแบบง่าย และเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง กลุ่มละ 3 คน เฉพาะผู้ที่มีตำแหน่ง ประธาน เลขานุการ และเหรัญญิก จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 264 คน เครื่องมือเก็บข้อมูลคือแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้ ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าต่ำสุด สูงสุด และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการศึกษาพบว่า (1) คณะกรรมการวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุเฉลี่ย 51.43 ปี สมรสแล้ว จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.91 คน ระยะเวลาเข้ามาทำหน้าที่คณะกรรมการและเป็นสมาชิกวิสาหกิจชุมชนเฉลี่ย 3.89 และ 4.44 ปี ตามลำดับ ส่วนใหญ่ไม่เคยได้รับการอบรมเรื่องวิสาหกิจชุมชน แรงจูงใจที่เข้ามาทำหน้าที่คณะกรรมการวิสาหกิจชุมชนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยแรงจูงใจระดับมากที่สุด ในเรื่องต้องการรายได้เสริม ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ สร้างอาชีพในระดับชุมชนและครอบครัว และวิสาหกิจชุมชนได้รับการสนับสนุนเงินทุนจากรัฐและสถาบันการเงิน สำหรับการได้รับความรู้เกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน จากสื่อสิ่งพิมพ์ระดับน้อยที่สุด ส่วนใหญ่ประกอบการเกษตรเป็นอาชีพหลัก รับจ้างทั่วไปเป็นอาชีพรอง มีพื้นที่การเกษตรเฉลี่ย 25.20 ไร่ แรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 2.98 คน ใช้เงินทุนของตนเองในการประกอบอาชีพการเกษตร มีรายได้เฉลี่ยต่อปีจากอาชีพหลักและอาชีพรอง 278,050.67 และ 69,504.70 บาท ตามลำดับ และจากการร่วมกิจกรรมวิสาหกิจชุมชนเป็นค่าตอบแทนแรงงานและเงินปันผล 1,635.08 และ 1,267.38 บาท ตามลำดับ มีหนี้สิน มีรายจ่ายเฉลี่ยต่อปีของครัวเรือนนอกและในภาคเกษตร 150,345.45 และ 40,980.77 บาท ตามลำดับ (2) การดำเนินงานของคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชนระดับปานกลางในภาพรวม และในกิจกรรมการดำเนินการบริหารจัดการ 4 ประเด็น ได้แก่ การเงิน การผลิต องค์กรและสมาชิก และการตลาด ส่วนระดับน้อยในการติดตามประเมินผล (3) การดำเนินงานของคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชนมีปัญหาในระดับปานกลางในการบริหารจัดการการตลาด องค์กรและสมาชิก การผลิต การเงิน และในภาพรวม ส่วนการติดตามประเมินผลมีปัญหาในระดับมาก (4) ข้อเสนอแนะให้หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องเข้ามาให้ความรู้เรื่องการทำธุรกิจ การตลาด การแปรรูปผลผลิต และการทำบัญชีการเงิน ตลอดจนการจัดหาตลาดจำหน่ายผลิตภัณฑ์

คำสำคัญ การดำเนินงาน คณะกรรมการวิสาหกิจชุมชน จังหวัดบึงกาฬ

*นักศึกษาลัทธิสุตรเกษตรศาสตร์มหาบัณฑิต แขนงวิชาส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

Khatbure@gmail.com

**รองศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช Pornchulee.nil@stou.ac.th

*** รองศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช arkjin@hotmail.com

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3
The 3rd STOU Graduate Research Conference

Abstract

The objectives of this quantitative research were to study (1) socio-economic information of the Committee (2) operations of the Committee (3) problems and recommendations for operations of the Community Enterprise Committee.

The research population comprised the community enterprises that were evaluated at medium level totaling 112 groups. Having used Taro Yamane formula to calculate sample size, 88 sample groups were identified by simple random sampling and purposive sample. There were 3 persons in each group i.e. chairman, secretary and treasurer from the Community Enterprise Committee. As a result, there were totally 264 persons. Instrument used for this research was an interview form. Statistical methodology for data analysis by computer program included frequency, percentage, mean, and standard deviation.

Research results were as follows. (1) Most of the Community Enterprise Committee was married female with the average age at 51.42 years. They completed lower primary education level (Prathom 4). Their average number of household member was 4.91 persons. Their average length of service as the Committee and member of the Community Enterprise was 3.89 years and 4.44 years respectively. Most of them had never been trained on community enterprise before. In overall, their inspiration to work in the Committee role at the highest level were need of extra income, making use from free time, building occupation at community level and in family and funding support from the government and finance institute. In overall, receiving knowledge about community enterprise from other media was at the lowest level. Their main occupation was mostly farmer while their subordinate occupation was hired labor. Their average agricultural area was 25.20 rai. Their average household labor was 2.98 persons. They spent their own capital in agricultural occupation. Their average income from the main and subordinate occupation was 278,050.67 baht and 69,504.70 baht/year respectively. Having participated in the Community Enterprise activity, they received payment and bonus 1,635.08 baht and 1,267.38 baht respectively. For debts, the average expense of household for non-agriculture and agriculture sector was 150,345.45 baht and 40,980.77 baht respectively. (2) In overall picture, operations of the Community Enterprise Committee was at medium level which included activity on operations management in 4 aspects i.e. finance, production, organization and member as well as marketing. Monitor and evaluation was found at low level. (3) Problem in operations of the Committee which was found at medium level comprised administration and management of marketing, organization and member, production, finance and overall operations. Monitor and evaluation was found at high level. Recommendations were made to the government agency and private sector concerned to come providing knowledge about running business, marketing, processing of products, accounting and looking for markets for selling their products.

Keywords: Operations, the Community Enterprise Committee , Bungkarn Province

*นักศึกษาลัทธิสุตรเกษตรศาสตร์มหบัณฑิต แขนงวิชาส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

Khatbure@gmail.com

**รองศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช Pornchulee.nil@stou.ac.th

*** รองศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช arkjin@hotmail.com

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3 The 3rd STOU Graduate Research Conference

บทนำ

การพัฒนาศักยภาพของเกษตรกร องค์กรเกษตรกร วิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายต่าง ๆ ให้เข้มแข็งพึ่งตนเองได้ เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาภาคเกษตรให้เกิดความยั่งยืน การพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนในระดับรากหญ้าของประเทศให้มีความเข้มแข็ง และเป็นภารกิจที่สำคัญในการส่งเสริมชุมชนให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ การจัดการทรัพยากร การผลิต การตลาด การจัดหาทุน และการถ่ายทอดเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ การสร้างรายได้และการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของครอบครัวเกษตรกร วิสาหกิจชุมชนเป็นกิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการ ซึ่งกรมส่งเสริมการเกษตรให้ความสำคัญและส่งเสริมคณะบุคคลหรือองค์กรเกษตรกร (กรมส่งเสริมการเกษตร 2555: 4)

การพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนเป็นพื้นฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง เพราะชุมชนในปัจจุบันจำนวนหนึ่งยังอยู่ในระดับที่ไม่พร้อมจะเข้ามาแข่งขันทางการค้าทั้งในระดับภายในประเทศ และระหว่างประเทศ จึงให้มีการส่งเสริมความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างรายได้ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การพัฒนาความสามารถในการจัดการ และการพัฒนารูปแบบของวิสาหกิจชุมชน อันจะยังผลให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้และพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็ง พร้อมสำหรับการแข่งขันทางการค้าในอนาคตไม่ว่าในระดับใด รวมไปถึงการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนไปสู่การเป็นผู้ประกอบการขนาดย่อม และขนาดกลางต่อไป (กรมส่งเสริมการเกษตร 2548: 20)

การประเมินวิสาหกิจประจำปี 2554 จำนวน 137 กลุ่ม พบว่ามีวิสาหกิจอยู่ในเกณฑ์การประเมินระดับดีจำนวน 7 กลุ่ม วิสาหกิจชุมชนอยู่ในเกณฑ์ระดับปานกลาง 112 กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ต้องปรับปรุงจำนวน 14 กลุ่ม และยังไม่ได้รับการประเมิน จำนวน 4 กลุ่ม แสดงให้เห็นว่า มีกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ผ่านการประเมินอยู่ในเกณฑ์ดีซึ่งถือว่าประสบความสำเร็จ เพียงร้อยละ 5.10 เท่านั้น ส่วนกลุ่มที่ผ่านการประเมินในระดับปานกลาง ยังไม่ประสบความสำเร็จซึ่งเป็นกลุ่มใหญ่ จำนวนร้อยละ 81.75 แสดงให้เห็นว่าวิสาหกิจชุมชนที่ดำเนินงานในอำเภอเมืองบึงกาฬยังส่วนใหญ่ไม่ประสบผลสำเร็จตามนโยบายของกรมส่งเสริมการเกษตร เกษตรกรยังไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ (สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองบึงกาฬ 2554: 7) ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษากลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ผ่านการประเมินในระดับปานกลางเกี่ยวกับการดำเนินงานของคณะกรรมการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ปัญหาและข้อเสนอแนะที่ประสบในการดำเนินงาน เพื่อจะได้นำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาทิศทางการดำเนินงานให้ถูกต้อง ซึ่งจะทำให้เกษตรกรที่รวมตัวกันเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้รับการพัฒนาที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการ จะเกิดความยั่งยืนในการพัฒนาอาชีพและรายได้ของชุมชน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชนในอำเภอเมือง จังหวัดบึงกาฬ
2. เพื่อศึกษาการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนของคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชนในอำเภอเมือง จังหวัดบึงกาฬ
3. เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะในการดำเนินงานของคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชน

ในอำเภอเมือง จังหวัดบึงกาฬ

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3 The 3rd STOU Graduate Research Conference

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรที่ศึกษา คือคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชนในอำเภอเมือง จังหวัดบึงกาฬ ที่ผ่านการประเมินในระดับปานกลางจำนวน 112 กลุ่ม คำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีของยามานะ ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 88 กลุ่ม เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างกระจายกันทั่วพื้นที่ 12 ตำบล จึงใช้วิธีการประมาณค่าตามสัดส่วนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในแต่ละตำบลและสุ่มตัวอย่างแบบง่าย และเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง กลุ่มละ 3 คนเฉพาะผู้ที่มิตำแหน่ง ประธาน เลขานุการ และเหรัญญิก ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวนทั้งสิ้น 264 คนเครื่องมือเก็บข้อมูลคือแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้ ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าต่ำสุด สูงสุด และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

จากการศึกษาการดำเนินงานของคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชนในอำเภอเมือง จังหวัดบึงกาฬ มีสิ่งที่นำมาอภิปรายได้ดังนี้

1. **สภาพทางสังคมของคณะกรรมการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน** คณะกรรมการวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุเฉลี่ย 51.43 ปี สมรสแล้ว จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.91 คน ระยะเวลาเข้ามาทำหน้าที่คณะกรรมการเฉลี่ย 3.89 ปี ระยะเวลาที่เป็นสมาชิกเฉลี่ย 4.44 ปี คณะกรรมการเกือบหนึ่งในสี่เคยได้รับการอบรมเรื่องการบริหารวิสาหกิจชุมชน และหนึ่งในสิบเคยอบรมเรื่องการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนแรงจูงใจระดับมากที่สุดที่เข้ามาทำหน้าที่ในบทบาทคณะกรรมการ ได้แก่ ต้องการให้มีรายได้เสริม ไขว่คว้าหาให้เป็นประโยชน์ สร้างอาชีพให้ชุมชนและครอบครัว และให้ได้รับการสนับสนุนเงินทุนจากรัฐและสถาบันการเงิน

แหล่งและระดับการได้รับความรู้เกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน คณะกรรมการได้รับความรู้จากสื่อบุคคล ได้แก่ นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรในระดับปานกลาง รองลงมาได้รับความรู้ระดับน้อยจากเจ้าหน้าที่รัฐจากหน่วยงานอื่นและผู้นำท้องถิ่น ด้านสื่อมวลชนและสื่ออิเล็กทรอนิกส์ได้รับความรู้ระดับน้อยจากวิทยุโทรทัศน์และการประชุม ด้านสื่อสิ่งพิมพ์ได้รับความรู้ระดับน้อยที่สุด เพราะคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชนอายุมากโดยเฉลี่ย 51.43 ปี การศึกษาดำรงระดับประถมศึกษา

2. **สภาพทางเศรษฐกิจของคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชน** คณะกรรมการมีอาชีพหลักคือประกอบ การเกษตร อาชีพรองคือรับจ้างทั่วไป มีพื้นที่การเกษตรเฉลี่ย 25.20 ไร่ มีแรงงานในครัวเรือนเป็นแรงงานหลัก เฉลี่ยครัวเรือนละ 2.98 คน เงินทุนในการประกอบอาชีพการเกษตรเป็นเงินทุนของตนเอง รองลงมาเป็นการกู้ยืม เงินทุนจากกองทุนหมู่บ้าน และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร มีรายได้จากอาชีพหลักเฉลี่ย 278,050.67 บาท อาชีพรองเฉลี่ย 69,504.70 บาท รายได้ในการร่วมกิจกรรมวิสาหกิจชุมชนเป็นค่าตอบแทน แรงงานเฉลี่ย 1,635.08 บาท และเงินปันผลเฉลี่ย 1,267.38 บาท คณะกรรมการมีรายจ่ายของครัวเรือนนอกภาค เกษตรเฉลี่ย 150,345.45 บาท และในภาคเกษตรเฉลี่ย 40,980.77 บาท ทำให้ส่วนใหญ่มีหนี้สิน

3. การดำเนินงานของคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชน

การดำเนินงานประกอบด้วย 5 กิจกรรม ได้แก่ การบริหารจัดการองค์กรและสมาชิก การบริหารจัดการการผลิต การบริหารจัดการการตลาด การบริหารจัดการการเงิน และการบริหารจัดการการติดตาม

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3

The 3rd STOU Graduate Research Conference

ประเมินผล ผลการวิจัยพบว่า

3.1 การบริหารจัดการองค์กรและสมาชิก คณะกรรมการมีการดำเนินงานในภาพรวมระดับปานกลาง โดยมีการบริหาร 3 ด้าน ดังนี้

3.1.1 การบริหารจัดการโครงสร้างองค์กร คณะกรรมการดำเนินงานในภาพรวมระดับระดับปานกลาง โดยมีการดำเนินงานระดับมากในประเด็นย่อย 4 ประเด็น ได้แก่ การออกแบบโครงสร้างของคณะกรรมการ กำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการ การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบงานของคณะกรรมการและสมาชิกมีส่วนร่วมในการดำเนินงานกิจกรรมกลุ่ม

3.1.2 การบริหารจัดการบทบาทหน้าที่ คณะกรรมการดำเนินงานในภาพรวมระดับปานกลาง โดยมีการดำเนินงานระดับมากในประเด็นย่อย 3 ประเด็น ได้แก่ การจัดทำข้อตกลง/ข้อบังคับในการดำเนินงาน การเป็นผู้ประสานงาน และการกำหนดบทบาทหน้าที่ของสมาชิก

3.1.3 การพัฒนาความรู้ความสามารถของสมาชิก คณะกรรมการดำเนินงานในภาพรวมระดับน้อย โดยมีการดำเนินงานระดับปานกลาง 2 ประเด็น ได้แก่ การสร้างขวัญและกำลังใจแก่สมาชิก และการให้คำปรึกษาและแก้ไขปัญหาแก่สมาชิก คณะกรรมการดำเนินงานระดับน้อย 3 ประเด็น ได้แก่ การฝึกอบรม การศึกษาดูงาน และการสัมมนา

3.2 การบริหารจัดการผลิต คณะกรรมการดำเนินงานในภาพรวมระดับปานกลาง โดยมีการบริหาร 3 ด้าน ดังนี้

3.2.1 การวางแผนการผลิต คณะกรรมการดำเนินงานในภาพรวมระดับปานกลาง และใน 4 ประเด็นย่อย ได้แก่ การวิเคราะห์ปัญหาของกลุ่ม การกำหนดเป้าหมายและทิศทางในการดำเนินงานของกลุ่ม การจัดทำแผนการผลิตและการตลาด และการกำหนดขั้นตอนในการดำเนินงานและวิธีการปฏิบัติงานของกลุ่ม

3.2.2 การจัดการปัจจัยการผลิต คณะกรรมการดำเนินงานระดับมากในภาพรวมและใน 4 ประเด็นย่อย ได้แก่ การรวบรวมปัจจัยการผลิต การจัดหาปัจจัยการผลิต และการควบคุมและการตรวจสอบคุณภาพของปัจจัยการผลิต คณะกรรมการดำเนินงานระดับปานกลาง 1 ประเด็น คือ การควบคุมการใช้ปัจจัยการผลิต

3.2.3 กระบวนการผลิต คณะกรรมการดำเนินงานระดับมาก 1 ประเด็น คือการวิเคราะห์ต้นทุนกำไรในการผลิต คณะกรรมการดำเนินงานระดับปานกลางในภาพรวมและใน 6 ประเด็นย่อย ได้แก่ การกำหนดปริมาณการผลิต การจัดการวัสดุอุปกรณ์การผลิต การดำเนินการผลิต การวิเคราะห์ปริมาณและคุณภาพวัตถุดิบ การวิเคราะห์ความต้องการของตลาด และการวิเคราะห์ศักยภาพการผลิต โดยคณะกรรมการมีการดำเนินงานระดับน้อย 2 ประเด็น ได้แก่ การแปรรูปผลผลิตและการเชื่อมโยงเครือข่ายการผลิต

3.3 การบริหารจัดการการตลาด คณะกรรมการดำเนินงานในภาพรวมระดับปานกลาง โดยมีการบริหาร 3 ด้าน ดังนี้

3.3.1 การจัดการผลิตภัณฑ์ คณะกรรมการดำเนินงานในภาพรวมระดับปานกลาง และดำเนินงานระดับมาก 1 ประเด็นย่อย คือการคิดคำนวณกำไรและขาดทุน โดยคณะกรรมการดำเนินงานระดับปานกลางใน 4 ประเด็นย่อย ได้แก่ การควบคุมคุณภาพผลิตภัณฑ์ การประเมินการตลาด การกำหนดราคาผลิตภัณฑ์ และการบรรจุหีบห่อ

3.3.2 การจัดจำหน่าย คณะกรรมการดำเนินงานในภาพรวมระดับปานกลาง และใน 4 ประเด็นย่อย ได้แก่ การจัดทำรูปแบบการจำหน่าย การกำหนดแหล่งจำหน่ายสินค้า การเชื่อมโยงเครือข่ายตลาดภายใน

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3

The 3rd STOU Graduate Research Conference

ชุมชน และการเชื่อมโยงเครือข่ายตลาดภายนอกชุมชน โดยคณะกรรมการมีการดำเนินงานระดับน้อย 1 ประเด็น คือ การเชื่อมโยงเครือข่ายการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การตลาด

3.3.3 การส่งเสริมการขาย คณะกรรมการมีการดำเนินงานในภาพรวมระดับน้อยที่สุด โดยดำเนินงานระดับน้อยใน 1 ประเด็นคือ การจัดการลด แลก แจก แถม และคณะกรรมการมีการดำเนินงานระดับน้อยที่สุด 2 ประเด็น ได้แก่ การจัดกิจกรรม นิทรรศการ และการประชาสัมพันธ์สินค้าตามสื่อ

3.4 การบริหารจัดการการเงิน คณะกรรมการมีการดำเนินงานในภาพรวมระดับปานกลาง โดยมีการบริหาร 3 ด้าน ดังนี้

3.4.1 การบริหารรายรับ คณะกรรมการมีการดำเนินงานในภาพรวมระดับระดับมาก และใน 3 ประเด็นย่อย ได้แก่ การจัดหาแหล่งเงินทุน การระดมหุ้น/เงินทุนของกลุ่ม และการจัดทำระบบบัญชีของกลุ่ม

3.4.2 การบริหารรายจ่าย คณะกรรมการมีการดำเนินงานในภาพรวมระดับปานกลาง โดยดำเนินงานระดับมากใน 2 ประเด็น ได้แก่ การจัดทำบัญชีควบคุม และการกำหนดเงินลงทุน และคณะกรรมการมีการดำเนินงานระดับปานกลาง 2 ประเด็น ได้แก่ การจัดสรรเงินปันผล และการกำหนดค่าตอบแทนแรงงาน

3.4.3 การจัดสรรกำไร คณะกรรมการมีการดำเนินงานในภาพรวมระดับปานกลาง และ 3 ประเด็นย่อย ได้แก่ การจัดสรรผลประโยชน์หรือผลกำไรให้สมาชิก การจัดสรรผลประโยชน์ให้ชุมชน และการจัดสวัสดิการให้สมาชิก

3.5 การบริหารจัดการการติดตามประเมินผล คณะกรรมการมีการดำเนินงานระดับน้อยในภาพรวม และใน 3 ประเด็นย่อย ได้แก่ การเก็บข้อมูลการดำเนินงานมาประเมินผล การประเมินผลสำเร็จของแผนการปฏิบัติงานที่กำหนดไว้ และการนำผลการประเมินมาปรับปรุงแก้ไข

4. ปัญหาในการดำเนินงานของคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชน

การดำเนินงานของคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชนมีปัญหาในระดับปานกลางในภาพรวมและใน 4 ประเด็น ได้แก่ การบริหารจัดการองค์กรและสมาชิก การบริหารจัดการผลผลิต การบริหารจัดการการตลาด และการบริหารจัดการการเงิน คณะกรรมการมีปัญหาการดำเนินงานระดับมาก คือการบริหารจัดการการติดตามประเมินผล ได้แก่ คณะกรรมการไม่ปฏิบัติตามแผนของกลุ่มที่ตั้งไว้ ไม่ดำเนินการประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชนอย่างต่อเนื่อง ไม่มีการนำผลการประเมินมาปรับปรุงแก้ไข และไม่มีการเก็บข้อมูลดำเนินงานมาประเมินผล ส่วนการแบ่งปันผลประโยชน์จากการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนมีความไม่เหมาะสม เป็นปัญหาการดำเนินงานระดับน้อย

อภิปรายผลการวิจัย

สภาพทางสังคม ผลการศึกษาพบว่า คณะกรรมการวิสาหกิจชุมชนส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุเฉลี่ย 51.43 ปี จบการศึกษาด้านประถมศึกษาปีที่ 4 การเข้ามาทำหน้าที่คณะกรรมการวิสาหกิจชุมชนมีระยะเวลาสั้นและได้รับการอบรมวิสาหกิจชุมชนด้านการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนและการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนน้อย ทำให้คณะกรรมการขาดประสบการณ์ และขาดความรู้ความสามารถในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3 The 3rd STOU Graduate Research Conference

แหล่งและระดับการได้รับความรู้เกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน ในภาพรวมนักวิชาการส่งเสริมการเกษตร และเจ้าหน้าที่รัฐจากหน่วยงานอื่น เป็นสื่อสำคัญที่สามารถถ่ายทอดความรู้แก่คณะกรรมการวิสาหกิจชุมชน เพราะปฏิบัติงานในพื้นที่ที่มีความใกล้ชิดกับคณะกรรมการ วิสาหกิจชุมชน ส่วนด้านสื่อสิ่งพิมพ์คณะกรรมการ วิสาหกิจชุมชนได้รับความรู้ระดับน้อยที่สุด เพราะคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชนอายุมากโดยเฉลี่ย 51.43 ปี การศึกษาเพียงระดับประถมศึกษา จึงไม่ถนัดรับความรู้จากสื่อสิ่งพิมพ์

แรงจูงใจในการเข้ามาทำหน้าที่ในบทบาทคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ ต้องการสร้างอาชีพให้เกิดขึ้นในชุมชน ให้มีรายได้เสริมแก่ครอบครัว โดยหวังว่าจะได้รับการสนับสนุนเงินงบประมาณจากรัฐและสถาบันการเงิน จึงได้รวมตัวกันเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ประกอบกับคณะกรรมการได้รับความศรัทธาและเคารพนับถือจากสมาชิกวิสาหกิจชุมชนจึงได้รับการคัดเลือกเข้ามาทำหน้าที่คณะกรรมการ เพื่อดำเนินงานกิจกรรมวิสาหกิจชุมชนตามนโยบายกรมส่งเสริมการเกษตรในการพัฒนาอาชีพของเกษตรกรให้มีความยั่งยืน ตามพระราชบัญญัติวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548

สภาพทางเศรษฐกิจ คณะกรรมการวิสาหกิจชุมชนประกอบการเกษตรเป็นอาชีพหลัก ทุนในการประกอบอาชีพเป็นเงินทุนส่วนตัว และการกู้ยืมจากกองทุนหมู่บ้าน กู้ยืมจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร รายได้จากอาชีพหลักโดยเฉลี่ย 278,050.67 บาทต่อปี คณะกรรมการที่เป็นวัยแรงงานยังใช้เวลาว่างจากอาชีพหลักไปทำงานรับจ้างทั่วไปซึ่งเป็นอาชีพรอง ทำให้มีรายได้จากอาชีพรองเฉลี่ย 69,504.70 บาท คณะกรรมการยังมีรายได้จากการร่วมกิจกรรมวิสาหกิจชุมชนซึ่งเป็นค่าตอบแทนแรงงานและเงินปันผลจากการผลิตสินค้าจำหน่ายแก่ชุมชนในพื้นที่และนอกชุมชน โดยเป็นค่าตอบแทนแรงงานเฉลี่ย 1,635.08 บาทต่อปี และเงินปันผลเฉลี่ย 1,267.38 บาทต่อปี แต่กิจกรรมของวิสาหกิจชุมชนขาดความต่อเนื่อง ขาดวัตถุดิบ ต้นทุนการผลิตสูง บางฤดูกาลไม่มีการดำเนินกิจกรรม ไม่มีสินค้าจำหน่าย ทำให้ได้รับค่าตอบแทนแรงงานและเงินปันผลน้อย ดังนั้นการเข้ามาทำหน้าที่ของคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชนจึงเป็นการเสียสละเพื่อชุมชนเท่านั้น

คณะกรรมการมีรายจ่ายนอกภาคเกษตรซึ่งเป็นค่าการศึกษาบุตร ค่าผ่อนรถ ค่าอุปโภคบริโภคเฉลี่ย 150,345.45 บาท ค่าใช้จ่ายในภาคเกษตร เช่น ค่าปัจจัยการผลิต ค่าจ้างแรงงานเฉลี่ย 4,049.77 บาท คณะกรรมการวิสาหกิจชุมชนมีรายจ่ายนอกภาคเกษตรมากกว่าในภาคเกษตร เมื่อเปรียบเทียบกับรายรับ คณะกรรมการมีรายได้น้อย ต้องกู้เงินจากกองทุนหมู่บ้านและธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรมาเป็นทุนในการประกอบอาชีพการเกษตร ทำให้คณะกรรมการส่วนใหญ่มีหนี้สิน

การดำเนินงานของคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชน

1. การบริหารจัดการโครงสร้างองค์กร ในภาพรวมคณะกรรมการมีการดำเนินงานระดับมาก โดยได้ออกแบบโครงสร้างของคณะกรรมการและกำหนดบทบาทให้คณะกรรมการแต่ละฝ่ายปฏิบัติชัดเจน การกำหนดบทบาทหน้าที่ และในการดำเนินงานกิจกรรมได้เปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานกลุ่มด้วยทุกครั้ง

2. การบริหารจัดการบทบาทหน้าที่ คณะกรรมการมีการดำเนินงานระดับมาก โดยมีการจัดทำข้อตกลงข้อบังคับของกลุ่มเพื่อให้สมาชิกกลุ่มถือปฏิบัติ โดยจัดประชุมเพื่อให้สมาชิกและคณะกรรมการทุกคนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น การกำหนดบทบาทหน้าที่ของสมาชิก และการเป็นผู้ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3 The 3rd STOU Graduate Research Conference

3. การพัฒนาความรู้ความสามารถของสมาชิก คณะกรรมการให้ความสำคัญน้อย อาจเป็นเพราะกลุ่มวิสาหกิจชุมชนไม่มีเงินทุนพอ ทำให้สมาชิกขาดความรู้ ขาดประสบการณ์ในการดำเนินงาน การพัฒนาความรู้ความสามารถเป็นสิ่งจำเป็นต้องได้รับการส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นคณะกรรมการต้องให้ความสำคัญเปิดโอกาสให้สมาชิกได้รับการพัฒนาด้วยการอบรม การสัมมนา หรือการศึกษาดูงาน เพื่อเพิ่มความรู้และสร้างประสบการณ์แก่สมาชิก

4. การบริหารจัดการการส่งเสริมการขาย เช่นการจัดกิจกรรม นิทรรศการ และการประชาสัมพันธ์สินค้าตามสื่อ คณะกรรมการมีการดำเนินงานน้อย เพราะเหตุนี้จึงทำให้ชุมชนภายนอกไม่ทราบข้อมูล การซื้อขายระหว่างชุมชนและเครือข่ายจึงไม่เกิดขึ้น คณะกรรมการจึงน่าจะได้รับการฝึกอบรมเพิ่มความรู้ด้านการประชาสัมพันธ์รวมทั้งการจัดทำกลยุทธ์การตลาดในทุกรูปแบบ เพื่อนำไปปฏิบัติในการประชาสัมพันธ์ให้ผู้บริโภคได้รับรู้ข้อมูลสินค้าของวิสาหกิจ

5. การจัดการการบริหารการเงิน คณะกรรมการมีการดำเนินงานระดับปานกลางในภาพรวม โดยในการบริหารรายรับนั้นคณะกรรมการมีการดำเนินงานระดับมากในประเด็นย่อยการระดมหุ้น/เงินทุนของกลุ่ม การจัดหาแหล่งเงินทุน และการจัดทำระบบบัญชีของกลุ่ม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในการจัดทำผลิตภัณฑ์ที่เป็นสินค้า จำเป็นต้องใช้เงินทุน จึงต้องมีการจัดหาทุน โดยเริ่มต้นจากการระดมหุ้นจากสมาชิกตามข้อตกลงของกลุ่ม และจัดหาแหล่งทุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสินเชื่อจากธนาคาร

6. การบริหารจัดการการติดตามประเมินผล คณะกรรมการมีการดำเนินงานระดับน้อยในภาพรวม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะคณะกรรมการไม่มีความรู้ในการประเมินผล ไม่เข้าใจขั้นตอนการประเมิน ไม่ติดตามประเมินความสำเร็จของงานตามแผนงานโครงการของวิสาหกิจชุมชน ไม่ได้นำผลการประเมินมาปรับปรุงแก้ไข ทำให้คณะกรรมการไม่ทราบปัญหาการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน การทำงานไม่ได้รับการปรับปรุงแก้ไข และขาดการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาจากสมาชิก ทำให้มีผลต่อการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน

7. ปัญหาในการดำเนินงานของคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชน คณะกรรมการมีปัญหาระดับมากในประเด็นการบริหารจัดการการติดตามประเมินผล อาจเป็นเพราะคณะกรรมการมีความเข้าใจว่า แผนปฏิบัติงานและการประเมินผลไม่มีความสำคัญต่อการดำเนินงานของกลุ่ม การดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนเป็นการดำเนินงานธุรกิจด้านการค้า การบริการให้ชุมชนมีรายได้เท่านั้น การนำผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจออกจำหน่ายเป็นรายได้เป็นความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชน คณะกรรมการจึงไม่ได้ประเมินผลการทำงานของวิสาหกิจชุมชน ประกอบกับคณะกรรมการไม่มีความรู้ด้านการประเมินผล ไม่เข้าใจขั้นตอนการปฏิบัติและการเก็บข้อมูลมาประเมิน ทำให้คณะกรรมการไม่ปฏิบัติตามแผนของกลุ่มที่ตั้งไว้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 คณะกรรมการมีการดำเนินงานการบริหารจัดการองค์กรในระดับปานกลาง ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรส่งเสริมให้คณะกรรมการมีความรู้เรื่องการบริหารจัดการองค์กร การบริหารบุคลากรให้รู้จักแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบของคณะกรรมการแต่ละฝ่ายให้มีบทบาทหน้าที่ชัดเจน การทำงานของคณะกรรมการแต่ละฝ่ายต้องเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมและรับรู้สถานการณ์ในการดำเนินงาน

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มสธ. ครั้งที่ 3

The 3rd STOU Graduate Research Conference

1.2 สมาชิกวิสาหกิจชุมชนไม่มีประสบการณ์ ขาดความรู้ความสามารถในการทำงาน ทำให้การดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนไม่ประสบความสำเร็จ ดังนั้นจึงต้องส่งเสริมและพัฒนาความรู้ความสามารถให้สมาชิกวิสาหกิจชุมชนด้วยการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เช่น การฝึกอบรม การสัมมนา การศึกษาดูงาน เพื่อสร้างประสบการณ์ในการทำงานให้สอดคล้องและเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเทคโนโลยี จะทำให้เกิดแนวคิดตามการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

1.3 การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดให้มีแผนการฝึกอบรมให้ความรู้เรื่องการใช้สื่อประชาสัมพันธ์ การจัดการส่งเสริมการขาย การจัดทำบัญชี เพราะคณะกรรมการส่วนใหญ่อายุมาก จบการศึกษามัธยมศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยคำนึงถึงความเหมาะสมของท้องถิ่น และศักยภาพของคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชนด้วย

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาระบบการผลิตและการตลาดวิสาหกิจชุมชน

2.2 ควรศึกษาการเชื่อมโยงเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการพัฒนาเพื่อการพึ่งพาตนเองของชุมชนอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

_____. (2548) พระราชบัญญัติวิสาหกิจชุมชน โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด กรุงเทพมหานคร

_____. (2555) แบบประเมินศักยภาพ วิสาหกิจชุมชน (ปรับปรุง ปี 2555) โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย กรุงเทพมหานคร

_____. (2555) แนวทางการดำเนินงานส่งเสริมการเกษตร โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด กรุงเทพมหานคร

จินดา ขลิบทอง (2552) “กระบวนการวิจัยทางส่งเสริมการเกษตร” ใน ประมวลสาระชุดวิชาการวิจัยและสถิติเพื่อส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร หน้าที่ 1 หน้า 19 นนทบุรี

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์
สำนักงานเกษตรอำเภอเมือง จังหวัดบึงกาฬ (2554) แผนพัฒนาวิสาหกิจชุมชน (อัดสำเนา)
จังหวัดบึงกาฬ (2554) รายงานผลการประเมินวิสาหกิจชุมชน (อัดสำเนา)